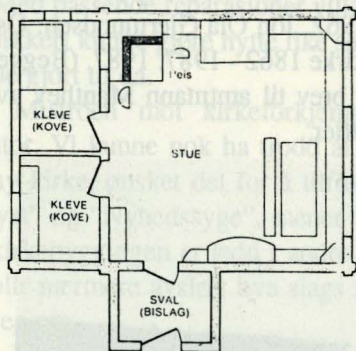

Barfrøstuer i Os

Av Amund Spangen

Akershusiske stuer/Østerdalsstuer

*Akershusisk stue.
Grunn- og møbleringsplan.*

Da Eilert Sundt rundt midten av forrige århundre ga ut boka "Om Byggeskikken paa Bygderne i Norge", var det én hustype som i sær hadde stor utbredelse i det gamle Akershus stift. Han ga den derfor navnet "den akershusiske stue".

Ei slik stue har ei sval foran inngangsdøra, og gjennom den kommer en inn i stuerommet. Fra stuerommet er det dør inn til koven som kan være delt i to rom med en skillevegg. Stuerommet er åpent under røstet, mens kovepartiet har himling med en ramm over. Ikke sjelden blir stuebygningen utvidet, gjerne i lengderetningen. "Akershusiske stuer" hadde ofte den samme møbleringsplanen, "diagonal-møblering". (Jfr. møbleringsplanen gjengitt ovafor).

Dette var den dominerende hustypen på gardene i hele Østerdalen. Den holdt seg lengst i nord, og dekte en periode på mer enn 250 år. Godt ut i forrige århundre begynner det å bli vanlig å bygge toeta-

sjes hus i Nord-Østerdalen, og da blir "østerdalsstue", som de blir kalt her i distriktet, etter hvert fortrengt, - gitt en ny funksjon eller revet. Svært mange toetasjes hus fra forrige århundre har imidlertid som "kjerne" ei gammel østerdalsstue som er blitt påbygd, gjerne både i lengda og høgda.

Barfrøstua

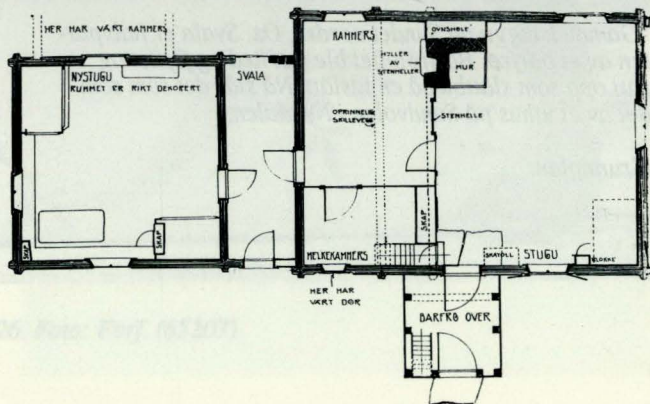
Med ei østerdalsstue forbinder vi altså et enetasjes laftehus med et romslig stuerom i den ene enden, og en kovedel i den andre. Inngangsdøra fører rett inn i stuerommet gjennom ei sval. Svala er oftest et enkelt lite byggverk i bindingsverk, med pulttak eller saltak. I Østerdalen ble svala i en periode unntaksvis bygd i to etasjer. Dette loftsliknende oppbygget ble kalt et barfrø.

Moten med barfrø spredte seg, og barfrø ble satt inntil et relativt stort antall stuebygninger opp gjennom dalen, fra Åmot i sør til Os i nord. Konservator Steinar Sørensen skriver i en artikkel i Glomdalsmuseets årbok for 1986: "...har jeg kommet over 52 referanser til barfrø som kan anses for sikre", men han mener at det er all grunn til å tro at antall barfrøstuer har vært større. Særlig var det mange barfrøstuer i Stor-Elvdalen og Rendalen. Utenom Østerdalen har barfrøstua ikke forekommet i Norge. Men den har hatt utbredelse i tilstøtende områder på svensk side av grensa. Mange forskere heller til den oppfatningen at barfrøene er forholdsvis unge. De eldste dateringene en har belegg for er 1770-åra. Flere barfrø har årstall fra tida etter 1800, og de

Barfrøstua i Sønvisgården i Narjordet, Os. Opprinnelig var dette vinterstua på garden, men da "nybygningen" ble bygd i 1901, ble huset tatt i bruk som sommerstue. En har ingen opplysninger om når huset ble bygd, heller ikke opplysninger om hvorvidt 2. etasjen er sekundær. huset ble revet i 1950-åra.

Akershusisk grunnplan.
Oppmålingstegning: Riksantikvaren.

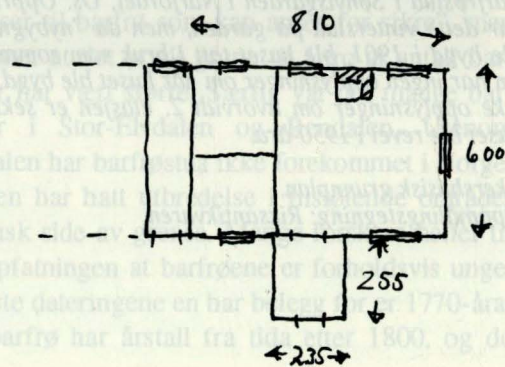
fleste må antas å stamme fra omkring da. Barfrøet tjente som bislag foran inngangsdøra, og barfrøloftet ble brukt som et stabburloft, til oppbevaring av klær m.m. På grunn av at snø og vatn la seg på baksida av barfrøet slik at tømmeret råtnet, ble mange

barfrø snart revet, eller flyttet fra huset og gitt en ny funksjon, som for eksempel som stabbur. Av de mange barfrøstuene som sto i Østerdalsbygdene er det ytterst få igjen.

"Gammelstuggu på Sundet nordre, Os. Svala er halvparten av et barfrø. Barfrøloftet ble tatt ned og flyttet og satt opp som slåttbu på en utslått. Nå står det som som del av et uthus på Sundvolen i Nørdalen.

Grunnplan.

Barfrøstuer i Os kommune

I Os kommune har en kommet på sporet etter seks barfrøstuer fra "barfrøstueperioden" på 1800-tallet. Det er godt mulig det har vært flere.

To av disse seks barfrøstueene står fortsatt, begge i Tufsingdalen: - ei på Bakken østre (Sumundsgården), - og ei på Midtdal nordre (Smedgården). Begge disse er intakt. Ei tredje barfrøstue sto òg på Midtdal nordre. Barfrøet står i dag som bur på garden.

I Sønvisgården i Narjordet sto det ei barfrøstue som ble revet i 1950-åra.

Ei femte barfrøstue sto på Sundet nordre på Os. Fortsatt står stua, men halve barfrøet er borte. Bar-

frøloftet ble for lenge sia, mellom 1900 og 1920 en gang, tatt ned og flyttet til en utslått i Kjurrudalen der det ble brukt som slåttbu. Da det ble slutt med å slå i marka, forfalt bua, men nok en gang ble den tatt ned og flyttet. I dag står den som bu på Sundvollen i Nørdalen.

På Østgårdshaug i Dalsbygda sto ei sjettede barfrøstue. Garden ble solgt like etter 1900. Eieren beholdt et jordstykke, og barfrøstua og en stall ble flyttet dit. Det nye bruket ble kalt Nyhaug, og der står huset fortsatt, men ikke som barfrøstue; stua fikk ny sval, og barfrøet ble satt opp igjen som bur.

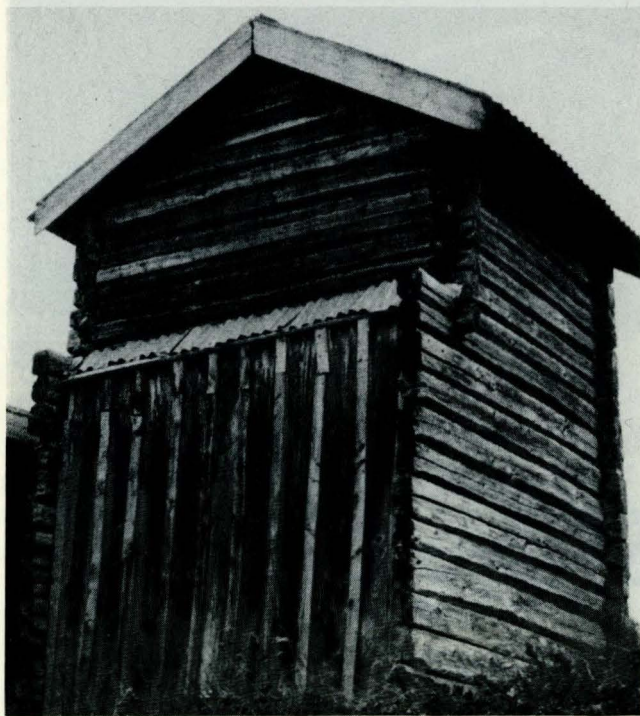
Utenom de to i Tufsingdalen er det ingen av de gamle barfrøstueene i Os kommune som er intakt.

"Gammelstuggu" på Sundet nordre ble malt innvendig i 1826. Foto: Forf. (65207)

Nyhaug i Dalsbygda. Stua og buret helt til venstre på bildet sto opprinnelig sammen som barfrøstue på Østgårdshaug i Dalsbygda. Foto: Forf. (65536)

Buret/barfrøet på Nyhaug i Dalsbygda. Foto: Forf.

Barfrøstuer i Tufsingdalen

Tufsingdalen har inga gammel fast bosetting. Den stammer fra våren 1713. Det året ble det satt i gang drift ved sølvgruva, og i løpet av 3 - 4 år var grunnlaget lagt for alle de 12 eldste gardene, deriblant Midtdalsgardene og Bakkengardene.

De to gamle barfrøstuene i Tufsingdalen står på Midtdal nordre (Smedgarden) og på Bakken østre (Sumundsgarden). Begge stuene er opprinnelig etasjes, men iflg. Rørosverkets befaringsprotokoll ble de påbygd en etasje mellom 1851 og 1880. Hvor gamle husa er har ingen sikre opplysninger om, men de er ihvertfall bygd før 1851, og altså på den tida de fleste barfrøstuene stammer fra.

På Midtdal nordre står det òg et stabbur som opprinnelig har vært et barfrø, og som sto inntil et anna hus på garden.

På Mikkjelsvollen i Siksjølia står det òg ei "barfrøstue". Den består av to hus som opprinnelig sto hver for seg, ei seterstue og et stabbur. I 1930-åra ble husa flyttet et par hundre meter og buret ble satt inntil seterstua som et barfrø. En kan ikke rekne denne stua blant de "genuine" barfrøstuene.

Barfrøstua på Midtdal Nordre/Smedgarden

På Midtdal nordre, Smegarden, danner barfrøstua en del av sørveggen i tunet, og iflg. beskrivelsen i befaringsprotokollen fra 1880 står den i dag som den gjorde da, uten vesentlige forandringer. Den ble påbygd en etasje en gang etter midten av forrige århundre, og den ble panelt og malt omkring 1860, men sia da er lite blitt gjort med den. Dette faktum gjør den til den mest interessante av barfrøstuene i

Os og Østerdalen forøvrig.

Barfrøstua har vært sommerstue på garden, og var det helt til det ble slutt på skikken med eget sommerhus her i distriktet omkring 1950. I de senere åra har huset vært brukt som lager for diverse.

En har ingen sikre opplysninger om alderen på huset, men det er ting som tyder på at det er bygd mellom 1810 og 1815. Det er iallfall eldre enn 1851. Da blir det beskrevet i Rørosverkets befaringsprotokoll som ei "røststue med forstuegang". I protokollen for 1880 står det: "Sommerstuen, hvortil fører et tømret bislag med loft, står på tunets sydside og inneholder egentlig bare en stue med røstloft over. De to små kammers med overliggende røstloft innenfor stuen hører til en tilføyhet bygning som dessuten inneholder koppbod, med overliggende materialloft. Til dennes østre ende støter atter en større stallbygning med skjæle, og småfehus, med en samlet høylem over, i god stand."

Huset må iflg. befaringsprotokollene ha fått påbygd 2 .etasjen mellom 1851 og 1880. I 1851 blir huset beskrevet som "røststue med forstuegang". I 1880 står det et "tømret bislag med loft" foran sommerstua. Kan det bety at barfrøet òg skriver seg fra denne perioden, eller er "forstuegangen" som er nevnt i 1851 det samme barfrøet? Som tidligere nevnt, gjør en rekning med at de fleste barfrøa ble bygd i åra fra 1800 og utover.

Møbleringsplanen følger ikke helt møbleringsplanen for "akershusiske stuer", og det kan kanskje ha sammenheng med at "de to små kammers ... innenfor stuen hører til en tilføyhet bygning", og at en ved utvidelsen av den opprinnelige stua har tilpasset huset til den rådende byggeskikken.

Bakken østre, i midten barfrøstua. Fasade mot tunet. Bygd før 1852. Påbygd 2. etasje mellom 1851 og 1880. Vinduene og døra i 1. etasje er skiftet ut inn på vårt århundre. T.h. hus med årstallet 1713, sannsynligvis det første våningshuset på garden. Foto: Forf. (64735).

"Barfrøstua", Mikkjelsvollen, Siksjølia. Opprinnelig to atskilte hus; seterstue og bur. Flyttet og satt opp som "barfrøstue" i 1930-åra. Foto: Forf. (64894).

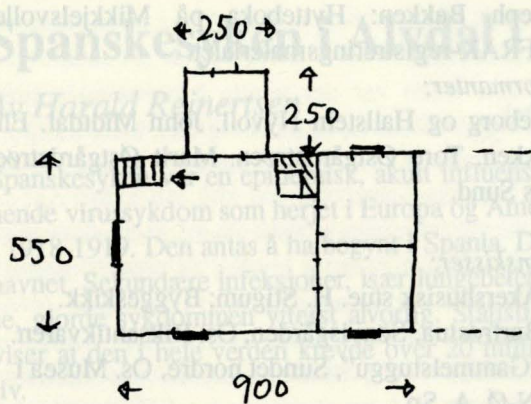

Midtdal, nordre. Buret t.v. opprinnelig et barfrø. T.h. barfrøstua. Foto: Forf.

Barfrøstua på Midtdal nordre. Fasaden mot tunet. Foto: Forf. (65099)

Barfrøstua. Midtdal nordre. Grunnplan.

Barfrøstua/sommerstua i den borteste enden, mastua i den hiterste. Sett fra sørøst. Huset viser hvordan tømmer fra eldre hus ble brukt om igjen. En gjenkabbet døråpning vises i 2. etasjen over sommerstua. 2. etasjen over mastu har opprinnelig vært et sjølstendig hus, antakelig et bur, som har hatt møneretningen den andre veien. En ser merkene etter sperrene/sperrbanda. Foto: Forf. (65103)

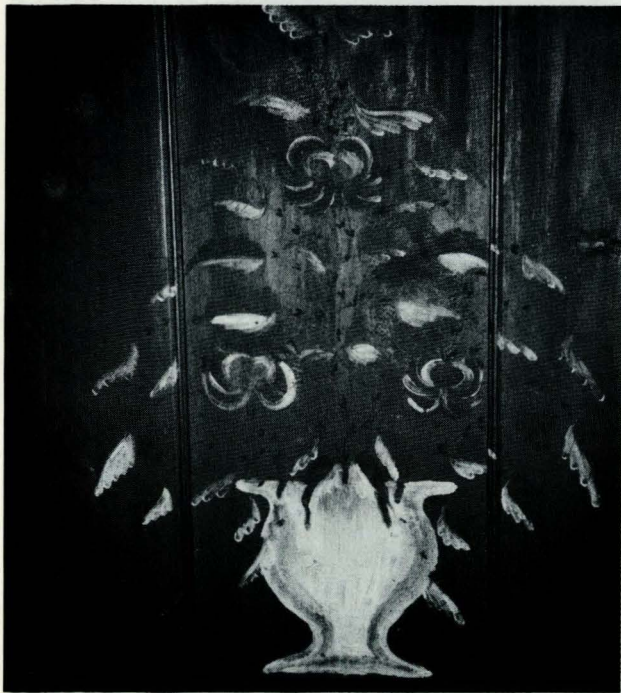

På 1820- og -30-tallet opplever vi ei blomstringstid for dekorativ maling i distriktet. Vi går inn i en periode da det blir vanlig å panele og male rom. Barfrøstua på Midtdal nordre ble malt og dekorert innvendig av Ola Olsen Myhre. I et felt på veggen er malinga datert: 1863.

Kilder:

Skriftlige kilder: John Midtdal: Tufsingdalen. Gårder og slekter. Steinar Sørensen: Barfrø i Stor-Elvdalen. Nytt om gammalt. 1986. Ingeborg Reitan: Sønvis Olssønn Holemoen og rosemaling på Odden i Narjordet. Årbok for Nord-Østerdalen. 1986.

Stuerommet. Malinga er datert: 1863. Foto: Forf. (65077)

Joseph Bakken: Hytteboka på Mikkjelsvollen. SEFRAK-registreringsmaterialet.

Informanter:

Ingeborg og Hallstein Nyvoll. John Midtdal. Elias Bakken. Tore Østgårdstrøen. Marit Østgårdstrøen. Nils Sund.

Planskisser:

1. Akershusisk stue. H. Stigum: Byggeskikk.
2. Barfrøstua, Sønvisgården, Os. Riksantikvaren.
3. "Gammelstuggu", Sundet nordre, Os. Musea i N-Ø. A. Sp

Barfrø. Det er to barfrø på Midtdal nordre. Dette barfrøet sto opprinnelig foran vinterstua, men ble flyttet og tatt i bruk som bur. Foto: Forf. (65100)

